

demeter

DEMETER MONTOR 2024-2025

CIJFERS, TRENDS EN ONTWIKKELINGEN IN DE BIODYNAMISCHE VOEDSELKETEN

#1 MILJOEN BEZOEKERS OP DEMETER BOERDERIJEN

HOE KRIJG JE HET DEMETER KEURMERK?

Normen en richtlijnen

Stichting Demeter verzorgt de certificering van het Demeter keurmerk. De Biodynamic Federation Demeter International stelt de normen en richtlijnen op hoofdlijnen democratisch vast en vervolgens bepaalt de Demeter Voorwaarden Commissie (DVC) van Stichting Demeter hoe die regels in Nederland en Vlaanderen worden geïnterpreteerd. Ook kan de DVC zelf aanvullende voorwaarden opstellen, passend bij de Nederlands-Vlaamse situatie. De richtlijnen en normen van het Demeter keurmerk zijn continu in ontwikkeling om zo goed mogelijk in te kunnen spelen op vragen vanuit de (internationale) praktijk en vanuit de samenleving.

Licentie

Wanneer een bedrijf een licentie aanvraagt, gaat Stichting Demeter er op bezoek. Daarna vindt de beoordeling plaats door de Demeter Licentie Commissie (DLC). Na het verkrijgen van een licentie vinden er onafhankelijke controles plaats (afhankelijk van het risicoprofiel jaarlijkse of om het jaar) vanuit geaccrediteerde controleorganisaties en een eigen pool met ervaren auditors (ZZP'ers). Wanneer inspecteurs afwijkingen rapporteren, worden deze besproken in de DLC. Afhankelijk van de ernst en aard van de afwijkingen kan dit leiden tot aanvullende voorwaarden, een waarschuwing, een tijdelijke opschorting of het weigeren van het certificaat. Bij ernstige en aanhoudende overtredingen raakt het bedrijf zijn licentie kwijt en dus het recht om het keurmerk te voeren.

DEMETER KERNWAARDEN

#LEVENDE BODEM

- Bemesting gericht op evenwicht (max. 112 kg stikstof/ha)
- Verbod op stomen van de grond
- Geen gangbare (drijf)mest
- Ruime vruchtwisseling en toepassing van groenbemesting

#DIERENWELZIJN

- Verplichte weidegang
- Max. 5 leghennen per m² leefoppervlakte
- Hele granen voor kippen

#INTEGRITEIT VAN DIEREN

- Verbod op onthoornen koeien en geiten en knippen van snauvels en staarten
- 2 hanen per 100 hennen
- Verbod op extreme vleesrassen

- Verbod op reproductie via embryotransplantatie

#LEVENSKRACHT

- Toepassing van BD-preparaten
- Minimaal 10% van het areaal voor natuur & biodiversiteit (20% bij gestookte kassen)
- 100% biologisch voer en gebruik van biologisch stro
- Bedrijfseigen voer en mest of door samenwerking met partnerbedrijf
- GGO-vrij (ook geen protoplastfusie, een GGO-verwante veredelingsstechniek die binnen biologische normen is toegestaan)

#VERWERKING

- Van de ingrediënten is min. 90% van Demeter-kwaliteit, tenzij expliciet anders vermeld
 - Verpakkingsmateriaal van PVC of met nano-deeltjes is verboden. Groente en fruit wordt niet meer in plastic verpakt (ontheffing mogelijk tot 01-01-2026 voor kwetsbare producten)
 - Verpakkingen worden beoordeeld op milieu- en kwaliteitsaspecten
 - Als geur- en smaakstoffen zijn alleen kruiden, specerijen en pure extracten toegestaan
 - Conservering op basis van nitriet, citroenzuur en ascorbinezuur (vitamine C) is niet toegestaan
 - Melk mag niet worden gehomogeniseerd
 - Extrusie door middel van hoge druk en/of hoge temperatuur is niet toegestaan
 - Het gebruik van een magnetron is niet toegestaan
 - Beperkingen in het gebruik van (proces)hulpstoffen zoals anti-schuimmiddelen en ethyleengas (alleen toegestaan voor het rijpen van bananen)
 - Beperkingen in toegestane zoetstoffen
- Een volledig overzicht van normen en richtlijnen staat in het Handboek Demeter Voorwaarden, te downloaden via stichtingdemeter.nl

DEMETER is sinds 1928 het internationale keurmerk voor producten uit de biodynamische (BD) landbouw. Een holistische benadering staat hierbij centraal. Biodynamische landbouw gaat verder dan 'gewoon biologisch': de Demeter normen en richtlijnen vormen een aanvulling op de Europese wetgeving voor biologische landbouw.

COLOFON

De Demeter Monitor 2024-2025 is een uitgave van Stichting Demeter, Biodynamische Vereniging, Aardpeer en BD Grondbeheer, Aeres Warmonderhof en Kraaybeekerhof Academie.

September 2025

Redactie: Bert van Ruitenbeek (hoofdredacteur), Ellen Winkel (eindredacteur)

Tekst: Annelijn Steenbruggen (p17), Kitty Peetoom (p18), Ivon Langeweg (p19), Ellen Winkel (overig)

Research data: Eric Brendel (IBISsoft)

Fotografie: AH Fotostudio (coverfoto), Gerda Peters (p2), Annelijn Steenbruggen (p13, 17), Ellen Winkel (p14, 16), Aeres Warmonderhof/Hans Peter van Veldhoven (p18), Kraaybeekerhof Academie (p19)

Vormgeving: Gerda Peters, Fingerprint

Copyrights: Vermeld bij overname van gegevens uit deze uitgave de bron: Demeter Monitor 2024-2025.

Bronnen en disclaimer: De cijfers van landbouw, handel en verwerking zijn met de grootst mogelijke zorgvuldigheid samengesteld uit de database van Stichting Demeter, waarin de gegevens van de licentiehouders zijn opgeslagen, en de database van Biodynamic Federation Demeter International (BFDI). Andere bronnen zijn Skal en CBS. Aan de cijfers in deze Demeter Monitor kunnen geen rechten worden ontleend

Deze Demeter Monitor is mede mogelijk gemaakt door

Triodos Bank

4 Demeter landbouw in cijfers

8 Demeter handel en verwerking

10 Overzicht van boerderijen en handels- en verwerkingsbedrijven

12 Biodynamische organisaties

14 Stichting Demeter

16 Biodynamische Vereniging

17 Aardpeer en BD Grondbeheer

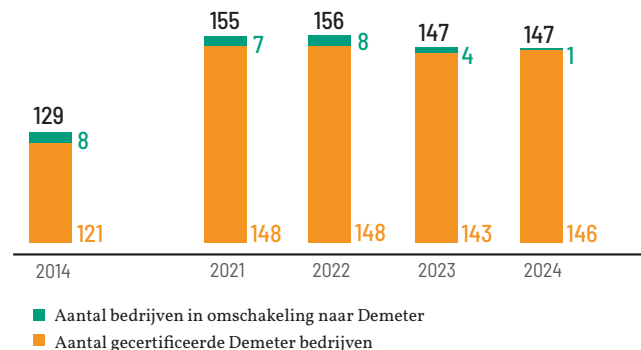
18 Aeres Warmonderhof

19 Kraaybeekerhof Academie

DEMETER LANDBOUW IN CIJFERS

In 2024 bleef het aantal biodynamische boerderijen in Nederland gelijk, namelijk 147, en was er een kleine stijging van het areaal van 9446 naar 9576 hectare. De jarenlange gestage groei is sinds 4 jaar stilgevallen. In Vlaanderen is wel een toename te zien: van 8 naar 11 boerderijen.

In 2024 hebben zich bij Stichting Demeter drie nieuwe boerderijen aangemeld en hebben drie hun licentie opgezegd. Het aantal Nederlandse bedrijven bleef daarmee op 147; 146 gecertificeerden en 1 aspirant (zie figuur 1.1). Aspiranten zijn bedrijven die zich nieuw bij Stichting Demeter hebben aangesloten en nog niet aan alle voorwaarden voldoen. Meestal krijgen ze na ongeveer een jaar hun certificaat. Vanaf dat moment mogen ze het Demeter keurmerk gebruiken.

Figuur 1.1 Gecertificeerde Demeter landbouwbedrijven en aspiranten in Nederland

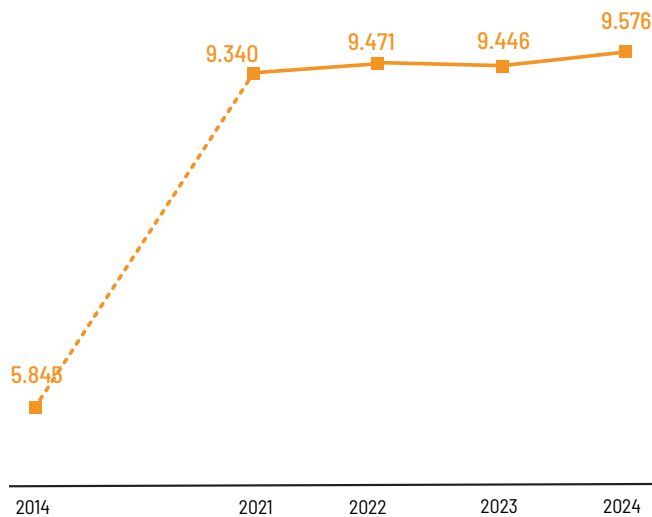
Hoewel er begin 2024 15 deelnemers waren aan de jaarlijkse doorschakelcursus voor boeren die de stap van biologisch naar biodynamisch overwegen, was daarna het aantal nieuwe aanmeldingen beperkt. De afzetperspectieven zijn minder geworden sinds de Duitse Demeter-markt in 2022 inzakte. Dit weerhoudt boeren ervan een Demeter licentie aan te vragen. Begin 2025 is de doorschakelcursus wegens gebrek aan belangstelling niet doorgegaan. Over een periode van 10 jaar is het aantal biodynamische boerderijen gestegen van 121 naar 147 (+14%), terwijl het biodynamisch areaal veel sterker groeide: van 5845 naar 9576 hectare (+64%) (zie figuur 1.2). Deze toename is deels toe te schrijven aan nieuwe bedrijven en deels aan bestaande bedrijven die uitbreiden. De boerderijen worden steeds groter. Het gemiddeld areaal steeg in tien jaar van 45,3 naar 65,1 hectare (+44%) (zie figuur 1.3). Ter vergelijking: een biologisch bedrijf was in 2024 gemiddeld 42,9 hectare en een gangbaar bedrijf 36,0 hectare (bron: Skal en CBS). Ruim een kwart van het biodynamisch areaal ligt in de provincie Flevoland, namelijk 2486 hectare. De 24 polderbedrijven zijn gemiddeld 104 hectare groot (zie figuur 1.4).

Een overzicht van alle boerderijen vind je op pagina 10.

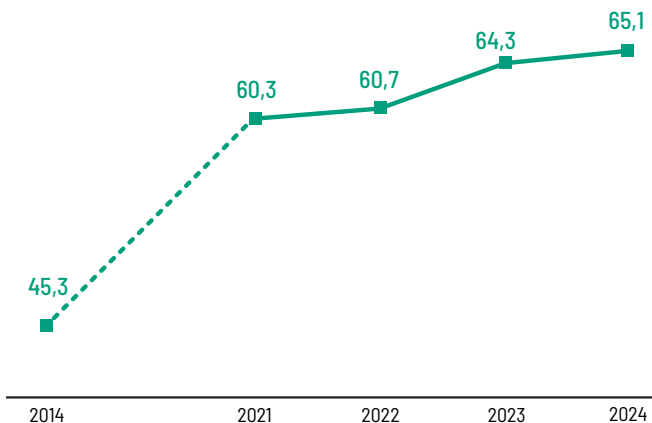
Alle Demeter gecertificeerde boerderijen hebben ook een biologisch keurmerk. Het totale biologische areaal (inclusief land in omschakeling) is in 2024 toegenomen met 4024 hectare naar 97.238 (+4%) (bron: Skal); het nam relatief meer toe dan het biodynamisch areaal (+1%). Van het biologisch areaal is 9,8% biodynamisch (zie figuur 1.5). Van de totale oppervlakte Nederlandse

De peildatum van de cijfers in deze monitor is 31 december 2024. Waar in de figuren 2024 staat, wordt 31 december 2024 bedoeld. In deze monitor zijn actualiteiten meegenomen van zomer 2024 tot en met zomer 2025.

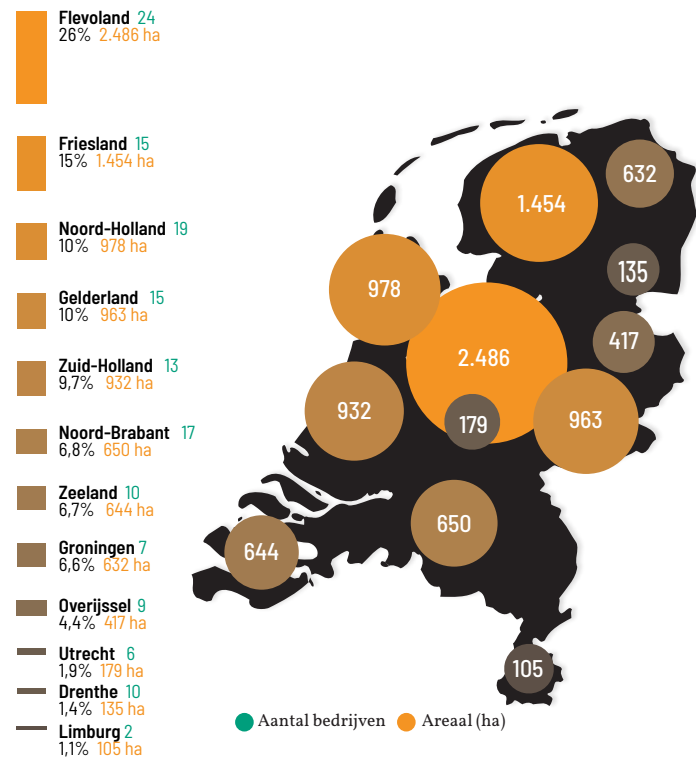
In Flevoland is 15,3% van het totale landbouwareaal biologisch en 2,8% is biodynamisch. Landelijk is dit resp. 5,4% en 0,5%.

Figuur 1.2 Areaal (ha) van Demeter bedrijven inclusief aspiranten in Nederland

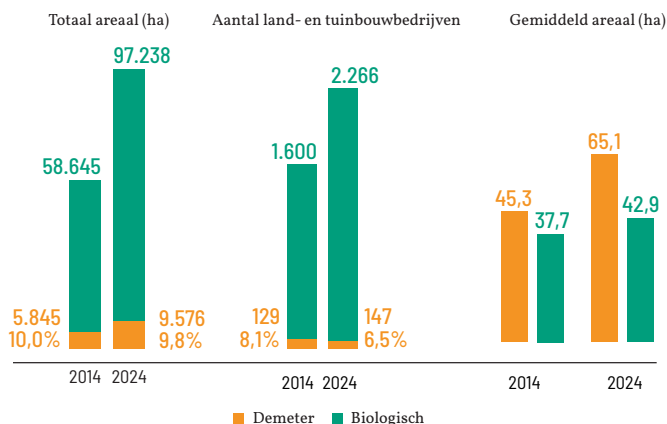

Figuur 1.3 Gemiddeld areaal (ha) per Demeter bedrijf inclusief aspiranten in Nederland

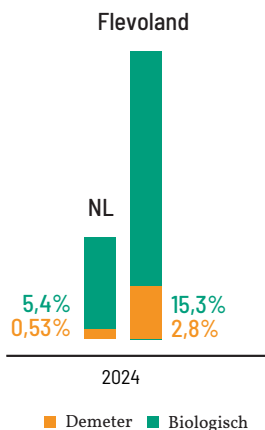

Figuur 1.4 Areaal (ha) en aantal Demeter bedrijven inclusief aspiranten per provincie eind 2022

landbouwgrond (1.798.501 ha, bron: CBS) is 5,4% biologisch of in omschakeling en 0,5% van het totale areaal is (aspirant) Demeter. Flevoland loopt ver vooruit op deze cijfers: 15,3% van het totale landbouwareaal in deze provincie is biologisch en 2,8% is biodynamisch. Van het biologisch areaal in Flevoland is 18,4% biodynamisch (zie figuur 1.6).

Figuur 1.5 Aandeel van Demeter binnen de totale biologische land- en tuinbouw in Nederland eind 2014 en eind 2024

Figuur 1.6 Het aandeel van biologisch (groen) en biodynamisch (oranje) in de totale Nederlandse landbouw; in heel Nederland en in Flevoland.

Een relatief groot deel van de biodynamische boerderijen biedt zorg aan, namelijk 34 van de 147 bedrijven, ofwel 23% (zie figuur 1.7). Dat varieert van familiebedrijven met enkele cliënten tot zorginstellingen die meerdere biodynamische boerderijen beheren.

Groei bij Demeter in Vlaanderen

België heeft geen eigen organisatie voor de certificering van biodynamische bedrijven en geen eigen Biodynamische Vereniging, onder andere door de taalbarrières in het land. Daarom richten Stichting Demeter en BD-Vereniging zich ook op Vlaanderen. Een certificeerder van Stichting Demeter heeft onlangs een 'Ronde van Vlaanderen' gemaakt langs alle aangesloten bedrijven om meer nabijheid te creëren tussen Vlaanderen en Stichting Demeter. Eind 2024 waren 11 boerderijen aangesloten, waarvan één de aspirant-status heeft. Dit zijn er drie meer dan vorig jaar en vergeleken met 10 jaar geleden bijna drie keer zoveel (zie figuur 1.8). Hierbij is dit jaar ook een bedrijf meegeteld uit Duitstalig België, dat eerder bij een andere Demeter organisatie was aangesloten. Een overzicht van alle boerderijen vind je op pagina 10.

De belangstelling voor biodynamisch in Vlaanderen groeit. In een overleg tussen de Werkgroep BD-Vlaanderen en het bestuur van de BD-Vereniging werden afspraken gemaakt om samen werk te maken van een bredere communicatie rond BD en Demeter in Vlaanderen. Dat zal zowel via de website van de Biodynamische Vereniging als via demeter.be verlopen.

Bijzonder in Vlaanderen is dat naast Demeter-gecertificeerde bedrijven nog zo'n 15 BD-bedrijven die (nog) geen Demeter-keurmerk voeren, deelnemen aan Collegiale Toetsing groepen. Er zijn nu vier groepen actief met in totaal meer dan 25 deelnemende bedrijven. Dat ze zich minder snel bij Demeter aansluiten, komt onder andere doordat dit keurmerk in België minder bekend is en de meeste BD-bedrijven rechtstreeks aan de consument leveren.

Landwijzer, het opleidingscentrum voor bio(dynamische) landbouw organiseert naast haar beroepsopleiding ook jaarlijks diverse activiteiten gericht op biodynamisch. Zo zijn er leesgroepen die de Landbouwcurcus van Steiner bestuderen en de BD-Zomerschool, een jaarlijks weekend bij boerderij De Kollebloem waar nieuwe én ervaren boeren hun kennis over de biodynamische landbouw ver-

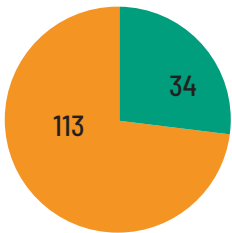
De belangstelling voor biodynamisch in Vlaanderen groeit. Naast de 10 bij Demeter aangesloten bedrijven doen 15 andere boerderijen met interesse in BD mee aan Collegiale Toetsing.

diepen en ervaringen uitwisselen. Landwijzer faciliteert sinds 2017 een groepsreis naar de internationale biodynamische Landbouwconferentie in Dornach, waar in februari 2025 25 mensen aan deelnamen.

Demeter wereldwijd

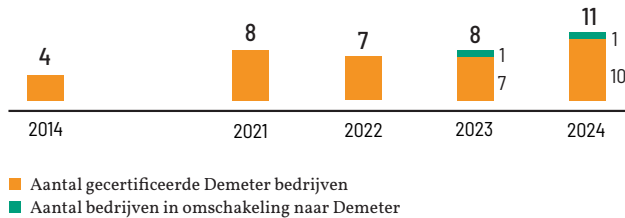
Demeter is het keurmerk van een internationale beweging met 7081 boerderijen (aspiranten niet meegeteld; elders in deze Monitor zijn die wel meegeteld) en 1232 handels- en verwerkingsbedrijven in 65 landen verspreid over de hele wereld. Totaal Demeter areaal is 267.885 hectare eind 2024 (zie figuur 1.9) (bron: BFDI). Net als in Nederland stagneert de groei van het aantal boerenbedrijven sinds 2021. Wel steeg het areaal in 2024 met 2,6%. In vergelijking met 10 jaar geleden is de groei fors: het aantal boerderijen is met 44% gegroeid en het areaal met 71%. Bananen vormen wereldwijd de grootste productgroep. De vraag naar biodynamische wijn neemt ook fors toe: er zijn nu ruim 1400 Demeter wijngaarden in 30 landen.

De landen werken samen via de Biodynamic Federation Demeter International (BFDI), waar 56 organisaties uit 42 landen lid van zijn. Via de jaarlijkse Members Assembly worden afspraken gemaakt over nieuwe ontwikkelingen en normwijzigingen. Boeren en verwerkers in landen waar geen certificerende organisatie is (zoals België), sluiten zich aan bij een Demeter-organisatie in een nabijgelegen land.

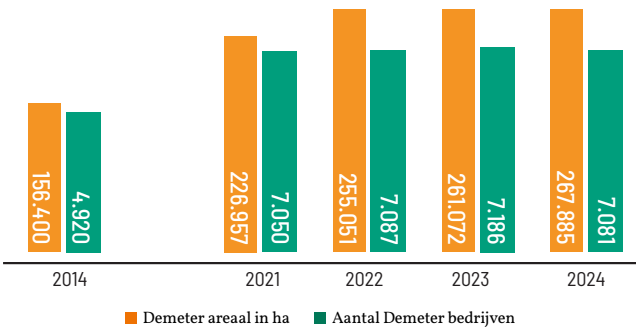

Aantal bedrijven zonder zorg
Aantal bedrijven met zorg

Figuur 1.7 Het aandeel zorgboerderijen van alle biodynamische bedrijven in Nederland eind 2024

Figuur 1.8 Aantal Demeter landbouwbedrijven in Vlaanderen

Figuur 1.9 De ontwikkeling van het wereldwijde Demeter areaal (ha) en het aantal boerderijen. Aspiranten zijn hierbij niet meegeteld; elders in deze Monitor wel (Bron: BFDI)

DEMETER HANDEL EN VERWERKING

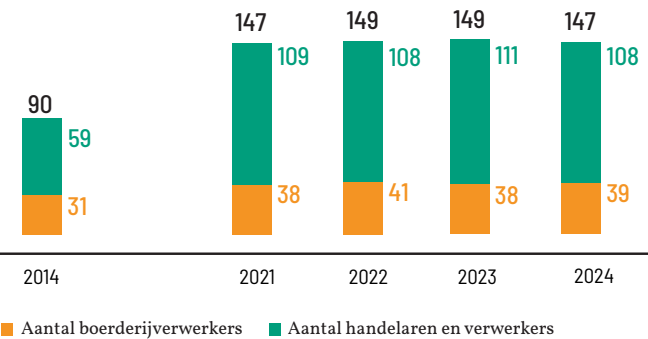
Net als de landbouw maakt de handel en verwerking een pas op de plaats. De omzetten in winkelketens als EkoPlaza en Odin namen wel toe, maar onvoldoende om over de hele linie tot verdere groei te komen. Nieuw is een licentie voor Demeter textiel voor kunstenaressen Claudy Jongstra.

Ieder jaar melden zich bij Stichting Demeter nieuwe bedrijven aan en zeggen andere bedrijven op. In 2024 zien we dat er 4 boerderijverwerkers opzegden en er 5 bijkwamen, zodat het totale aantal steeg van 38 naar 39, waarvan 2 in Vlaanderen. Boerderijverwerkers zijn boerderijen die bijvoorbeeld kaas maken of sla verpakken. Bij de handelaren en verwerkers waren 8 opzeggingen en 5 nieuwkomers, zodat het aantal daalde van 111 naar 108, waarvan 8 in Vlaanderen (zie figuur 2.1). In vergelijking met 10 jaar geleden steeg het aantal boerderijverwerkers van 31 naar 38 (+23%) en het aantal handelaren en verwerkers van 59 naar 108 (+83%). Namen van alle handelaren en (boerderij)verwerkers staan op pagina 11. Internationaal is een vergelijkbare trend: het aantal Demeter handelaren en verwerkerswereldwijd daalde in 2024 met 33 (-2,6%), maar in vergelijking 2014 is dit aantal ruim verdubbeld (zie figuur 2.2).

Net als bij de boeren hebben alle Demeter licentiehouders ook een biologische licentie. Eind 2024 stonden in Nederland bij Skal 3.099 handelaren en (boerderij)verwerkers geregistreerd (zie figuur 2.3). Van deze bedrijven heeft 4,4% ook een Demeter licentie. In vergelijking met tien jaar geleden is het aantal Demeter bedrijven met 63% gestegen, terwijl het aantal biologische bedrijven 45% groeide. Naast licentiehouders zijn er ook ruim 60 loon- en contractbedrijven, die diensten verlenen aan licentiehouders. Zij persen bijvoorbeeld sap of maken kaas of mosterd voor een licentiehouders. Ze hebben een contract met de licentiehouders, maar hebben zelf geen

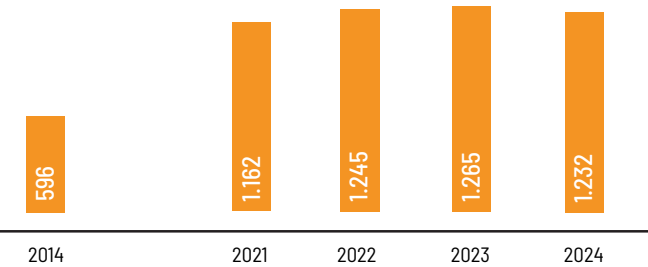
Demeter licentie. Wel worden ze steekproefsgewijs en op basis van risico door Stichting Demeter gecontroleerd.

Een nieuwe productgroep is: kleding van Demetertextiel. In de eerste helft van 2025 heeft Stichting Demeter aan Loads Collectie, het bedrijf van Claudy Jongstra, een Demeter licentie verstrekt voor het vervaardigen en verkopen van kleding en woonaccessoires van Demeter katoen.

Figuur 2.1 Aantal licentiehouders in Nederland en Vlaanderen

Omzet

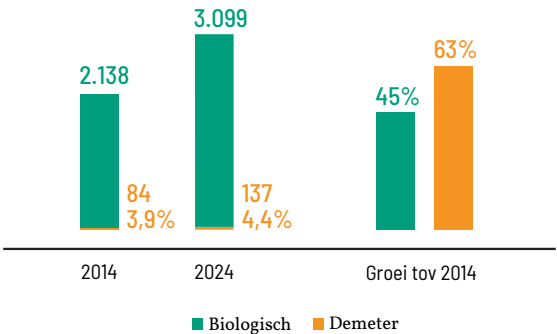

Figuur 2.2 Aantal licentiehouders wereldwijd

De omzet die handelaren en (boerderij)verwerkers in 2024 realiseerden aan producten die zij zelf hebben verwerkt en verpakt (zie de toelichting in het kader), bleef vrij stabiel: bij handelaren en verwerkers steeg die van 19,6 naar 21,4 miljoen en bij boerderijverwerkers van 3,6 naar 3,7 miljoen. De handel in Demeter producten die zij niet zelf hebben verwerkt of verpakt, daalde van 49 naar 48 miljoen (zie figuur 2.4).

Vergeleken met 2014 steeg de omzet bij handelaren/verwerkers van 12,6 naar 21,4 miljoen (+70%) en bij boerderijverwerkers van 3,3 naar 3,7 miljoen (+12%). De handelsomzet werd toen nog niet bijgehouden.

De ontwikkelingen in handel en omzet van Nederlandse bedrijven in Demeter producten zijn vooral sterk afhankelijk van de Duitse markt. De stagnatie die daar de afgelopen jaren om diverse redenen heeft plaatsgevonden is daarom terug te vinden in de stagnatie van de omzetten. In ons land namen de omzetten in winkelketens als EkoPlaza en Odin wel toe, maar onvoldoende om over de hele linie tot verdere groei te komen. Stichting Demeter heeft dit voorjaar een marktgroep in het leven geroepen om impulsen te geven voor marktgroei in lijn met ook de doelstellingen voor marktgroei voor de bio -sector richting 15% in 2030. Een internationaal initiatief beoogt hieraan bij te dragen: een nieuwe 'Marktplaats voor Licentiehouders' brengt vraag en aanbod van Demeter ingrediënten en producten bij elkaar via de website van BFDI, **demeter.net**.

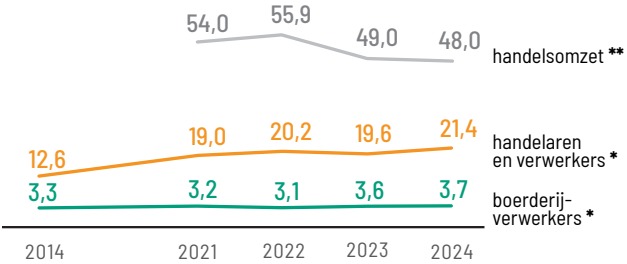

Figuur 2.3 Het aandeel Demeter van het totale aantal biologische handelaren en (boerderij)verwerkers in Nederland in 2014 en 2024

De ontwikkelingen in handel en omzet van Nederlandse bedrijven in Demeter producten zijn vooral sterk afhankelijk van de Duitse markt

Omzetcijfers van licentiehouders

Handelaren en (boerderij)verwerkers met een Demeter licentie geven aan Stichting Demeter ieder jaar door hoeveel omzet (*) zij hebben gerealiseerd aan producten die ze zelf hebben verwerkt of (her) verpakt, bijvoorbeeld de productie van kaas, brood, sap of muesli. Sinds 2019 geven handels- en verwerkingsbedrijven ook door hoeveel omzet (**) zij verhandelen aan Demeter producten (niet hun eigen geregistreerde producten), bijvoorbeeld sap van een licentiehouders uit Duitsland dat door een Nederlandse licentiehouders wordt verkocht. Maar ook de omzetten van handelaren in onverpakte AGF die als Demeter is verkocht, valt onder deze handelsomzet. Deze figuur laat zien hoe de Demeter omzet zich bij de licentiehouders ontwikkelt door de jaren heen, maar deze cijfers zijn niet vergelijkbaar met consumentenbestedingen in winkels en andere verkooppunten. Die omzetcijfers zijn niet bekend.

Figuur 2.4 Omzet van Demeter handelaren, verwerkers en boerderijverwerkers in Nederland en Vlaanderen (in miljoen euro)

BIODYNAMISCHE BOERDERIJEN

1 De Stadhoeve, Amsterdam | 2 Ridammerhoeve, Amstelveen | 3 Land en Boschzigt, 's-Graveland | 4 De Stadsboerderij, Almere | 5 Gerritsma Smink, Elahuizen | 6 Konijn-Koopman Beheer, Z.O. Beemster | 7 Sonnevancan, Beemster | 8 Firma- Zijp-Melse, De Rijp | 9 Rutte-van Tunen, Zaandam | 10 Tuinderij Moervliet, Breda | 11 Veelust, Hensbroek | 12 De Lepelaar, St. Maarten | 13 Buitenplaats, Eenigenburg | 14 Sint Donatus, Den Burg | 15 Novalishoeve, Den Hoorn | 16 Natuurlijk Genoegen, Driehuizen | 17 De Noorderhoeve, Schoorl | 18 Raphaelstichting Scorlewald, Schoorl | 19 De Rodenburghoeve, Uitgeest | 20 Betriebsgemeinschaft Terrenhof, St Vith (valt buiten de kaart) | 21 C.T.M. van Swieten, Stompwijk | 22 Druivenkwekerij Nieuw Tuinzicht, Den Hoorn | 23 Louwsmar, Tytsjerk | 24 De Nije Mieden, Haskerdijken | 25 Be-Leaf, 's-Gravenzande | 26 Welada, Zoetermeer | 27 Timpelsteed, Engwierum | 28 A. de Winter, Oostvoorne | 29 Frank de Koning, Tinte | 30 Poldervaart BV, Vierpolders | 31 PC w/d Erve Biologische Akkerbouw, Goudswaard | 32 Nieuw Bonaventura, 's-Gravendeel | 33 Het Derde Erf, Soest | 34 Zonnekouter, Machelen-Zulte | 35 De Heerlijkheid Groot Weede, Hoogland | 36 Van Andel Bio, Zeewolde | 37 De Zonnehoeve, Zeewolde | 38 Bakker bio, Munnekezijl | 39 Frisque Michel, Neerijse Idenberg | 40 Tuinen van Kraaybeekhof, Driebergen | 41 De Hondspol BV, Driebergen | 42 Tuinderij Amelis'hof, Bunnik | 43 Groentekwekerij Schalkwijk BV | 44 Thedingsweert, Tiel | 45 Fruitweelde, Ingen | 46 Daily By Nature, Ophemert | 47 AkkerRijk, Lelystad | 48 Hoeve Catherine Elisabeth, Noordeloos | 49 Kaasboerderij Noorderlicht, Noordeloos | 50 Biostee Teelt, Zuid-Beijerland | 51 De Muijshof, Nieuwerkerk | 52 Loverendale BV, Oostkapelle | 53 Boomgaard Ter Linde, Oostkapelle | 54 Eindelieng, Ritthem | 55 Meulwaeter, Kruijningen | 56 Fruitteeltbedrijf De Ring, Oud Sabbinge | 57 De Kromme Lepel, Bergen op Zoom | 58 Wilhelminahoeve, Anna Jacobapolder | 59 De Poshoof, Maastricht | 60 Beersche Hoeve, Oostelbeers | 61 De Kraanvogel, Esbeek | 62 De Sterregaard, Hedel | 63 De Boomgaard, Zeeland | 64 Saalland, Lelystad | 65 L.A.C.M van Kessel, Sint Oedenrode | 66 Saanenhof, Heeze | 67 De Watertuin, Groningen | 68 Bio-boerderij Landleven, Onstwedde | 69 Genneper Hoeve, Eindhoven | 70 Sprankenhof, Udenhout | 71 Doornik Natuurakkers, Bemmel | 72 Veld en Beek, Doorwerth | 73 Blisveld, Drempel | 74 Dennehoeve, Hooghalen | 75 Boerderij Ruimzicht, Halle | 76 De Dennenkamp, Rekken | 77 De Vijfprong, Vorden | 78 De Hooge Kamp, Beemte Broekland | 79 De Oosterwaarde, Diepenveen | 80 Boer 'n Buffel Keizersrande, Diepenveen | 81 Het Oude Klooster, Werkhoven | 82 De Zonnehorst, Punthorst | 83 Het Willink, Ane | 84 't Leeuwerveld, Emmen | 85 Eko Boerderij De Lingehof, Randwijk | 86 Naaberhoeve, Echten | 87 Belle Marie, Ruinerwold | 88 Het Blauwe Huis, Ruinerwold | 89 Op De Goede Weg, Tiendeveen | 90 De Arnica Kwekerij, Dwingeloo | 91 Overesch Ecologische Landbouw, Raalte | 92 Overkempe, De Seizoenen, Olst | 93 De Bolster biologische zaden, Epe | 94 BioNico, Vorden | 95 De Stek, Lelystad | 96 De Zonneboog, Lelystad | 97 Warmonderhofstede, Dronten | 98 Warmonderhofstede BV, Dronten | 99 Mts Twisk, Dronten | 100 Wijngoed De Vallei, Westouter | 101 Gaos, Swifterbant | 102 H.J. Westers, Biddinghuizen | 103 Melkvee bedrijf Keurentjes-Pietersma, Ruiten | 104 Metamorphosis, Ens | 105 Giessen BIO, Tollebeek | 106 LONK-LOT, Nagele | 107 Risseeuw Jentohoeve, Schoondijke | 108 Maatschap Vos, Kraggenburg | 109 De Vrolijke Noot, Wapserveen | 110 Villa Sterrebos, Frederiksoord | 111 van Dam-Bosman, Hattum | 112 Burdineplaats, Nes | 113 Dijkgatshoeve, Wieringerwerf | 114 Deinum en Ensing, Sondel | 115 Brandsma's Plaets, Bolsward | 116 Ekoboerderij Arink, Lievelde | 117 De Verte, Sexbierum | 118 Gerbranda State, Pietersbierum | 119 Harmannahoeve, Harlingen | 120 Obio, Drachten | 121 De Kompenije, Drachtstercompagnie | 122 Rijk-Hartkamp, Biddinghuizen | 123 Pluimveebedrijf Boerveenshof, Gasselternijveen | 124 Fruitful, Biddinghuizen | 125 B. Steenberg, Onnen | 126 Het Geweide Hof, Garmerwolde | 127 Nieuw Bromo, Hornhuizen | 128 De Eemstuijn, Uithuizermeeden | 129 Maatschap Quist, IJzendijke | 130 Widar, Merksplas | 131 H.J. Smith, Beerta | 132 De Blauwe Spie, Noordschote | 133 De Wassende Maan, Deinze | 134 Maarten den Herder, Warnsveld | 135 Rombouts Hoeve Borteldonk | 136 Nieuwenhuyzen, Biddinghuizen | 137 Westrade, Dronten | 138 Fruittuin van West, Amsterdam | 139 De Kollebloem, Sint Lievens-Esse | 140 Eko-logisch, Roelofsarendeveen | 141 Mooij-de Lange, Castricum | 142 Duwendorperhoeve, Garderen | 143 van der Spek, Lage Zwaluwe | 144 Pluimveebedrijf de Bruijn, Leunen | 145 Boer Brunia, Raerd | 146 Westers, Zeewolde | 147 Wijngaard Dassemus, Chaam | 148 Zuiver, Buurse | 149 Veldkleur, Rummen | 150 Beiderwaen landbouw CV, Hoofdplaat | 151 De Regte Heijden, Riel | 152 Eureko Fruit BV, Helenaveen | 153 Oorobours Zwalm | 154 Bokma, Smallebrugge | 155 Horaholm Westers, Hornhuizen | 156 't Reigershof, De Haan | 157 Biologisch Landbouwbedrijf NZ27 Zeewolde | 158 Het Nieuwe Erf, Zeeland

DEMETER HANDELAREN VERWERKERS EIND 2024

N: nieuw in 2024 (B): België

Handelaren en verwerkers

Biofresh Belgium MV/SA | Gavere (B)
 Cacao Latitude BV | Brugge (B)
 Eleadora SRL/BV | Kraainem (B)
 Ets. Mandy-Mapol | Uccle (B)
 Fritz Vanlerberghe | Passendale (B)
 Marma BV | Tienen (B) N
 Thylbert bvba | Oedelem (B)
 Warmenbol cvba | Aartselaar (B)
 Aaldering Bio ui | Biddinghuizen
 Aaldering Trade BV | Biddinghuizen
 Aardappelgroothandel Jansen-Dongen BV | Tilburg
 Agrico (afd Bioselect) | Emmeloord
 AgroFair Benelux BV | Barendrecht
 Agro Impex BV | Tollebeek N
 Bakkerij Verbeek BV | Brummen
 BD Graan BV | Middenmeer
 BD-Totaal BV | Houten
 BeFair Bio BV | Poeldijk
 Bibos BV/Onze Bio Slager | Breda
 Bidfood BV | Ede
 Bio Beta BV | Zeewolde
 Bio-Brass | Zeewolde
 Bio Freshi Produce BV | Breda
 BIO-Center ZANN | Berkel en Rodenrijs
 Bio-Freshi BV | Dongen
 BioMasters | Geldermalsen N
 Bioorganic Holland BV | Horn
 BioRey BV | Eindhoven
 BioRomeo BV | Ens
 Biostee BV | Zuid-Beijerland
 Biotropic BV | Bleiswijk
 Biovoordeel | Baflo
 Bolle en Bolle BV (Oxxafood) | Amersfoort
 Cheese-pack | Arkel
 Chocolatemakers B.V. | Amsterdam
 CIV Superunie BA | Beesd
 Clearspring Ltd. | Haulerwijk
 Coöperatie Harvest House U.A. | Maasdijk
 Cordier NL | Zoetermeer

Craft Dairy VOF | 2e Exloërmond
 Crafting Markets B.V. | Amsterdam
 Crisp BV | Amsterdam
 De Grote Kamp BV | Uden
 De Schakel Contractteelt BV | Helmond
 De Terp Trading | Erichem
 De Traay | Lelystad
 De Woeste Grond | Sellingeren
 Deli Harmony | Hedel
 Delta Wines Nederland B.V. | Waddinxveen
 Do-it BV | Barneveld
 Ecomild | Hengelo (Ov)
 Eosta BV | Waddinxveen
 Fairtrasa Holland BV | Naaldwijk
 Flevolof BV | Espel
 Flevosap BV | Biddinghuizen
 Fresh Way of thinking BV | Lutjebroek
 Gebr. Rademaker BV | De Hoef
 Global Organics Europe BV | Nijkerk
 Goodfoods BV | Rooden
 Gourmet CV | Grootebroek
 Green Organics BV | Dronten
 Hagranop BV | Nagele
 Hampstead Organic BV | Roden
 Heegsma BV | Lemmer
 Het Blauwe Huis BV verwerking | Ruinerwold
 Het Zonneliel | Zeewolde
 Hofweb | Biddinghuizen
 Holland Pharma | Borculo
 Hortica BV | Andijk
 IPOKI BV | Poeldijk
 Just Organic Service & Trading BV | Hoorn
 Kaasmakerij Henri Willig BV | Heerenveen
 Laarakker Bio BV | Well
 Maasoever Cold Store BV | Waspik
 Machandel BV | Haulerwijk
 NaNa Bio BV | Helmond
 Nature Bio Foods BV | Maasvlakte Rotterdam
 Natuurplan BV | Holten
 Odin Groothandel B.V. | Geldermalsen | Geldermalsen

Oerlemans Foods Waalwijk BV | Waalwijk
 Orange Import BV | Marknesse
 Organic Flavour Company BV | Veenendaal
 Organic Goatmilk Coöperatie | Rijen
 OTC Organics BV | Dronten
 Polderfresh Verwerking | Espel
 Pulsbio BV | Abbekerk
 Realflavors | Zaltbommel
 Reudink BV | Lochem
 Rossano Wijnimport | Nuenen
 Rouveen Kaasspecialiteiten | Rouveen
 RSQ Bio-B.V. | Schoondijke
 Sligro Food Group Nederland BV | Veghel
 Stoker Organica BV | Biddinghuizen
 T.O.F.F. BV | Barendrecht N
 TLANT | Den Bosch N
 Top Fresh Handel BV | Kraggenburg
 Tradin | Amsterdam
 TVA Organics B.V. | Zeewolde
 Twisk Organic Trade BV | Dronten
 Udea BV | Veghel
 Van der Westen Organic Family Bakery | Waspik
 Van Woerden Flevo BV | Biddinghuizen
 Vandersterre Holland B.V. | Bodegraven
 vanRijnsingensource BV | Helmond
 Weerribben Zuivel BV | Nederland
 WeGrowOrganic | Zeewolde
 Xenia Europa BV | Oss
 Zonnespelt | Lelystad

Boerderijverwerkers

Widar Fonds VZW | Merksplas (B)
 Wijngoed De Vallei | Westouter (B)
 Bio-boerderij Landleven | Onstwedde
 BioNico BV | Warnsveld
 Boerderij Op den Goede Weg | Tienveen

Boerderij Ruimzicht | Halle
 De Bolster BV | Epe
 De Buitenplaats | Eenigenburg
 De Dennenkamp | Rekken
 De Hondspol VOF | Driebergen
 De Kompenije | Drachtstercompagnie
 De Muyhof | Nieuwekerk
 De Noorderhoeve, Raphael Stichting | Schoorl
 De Stadsboerderij | Almere
 De Vijfspring | Vorden
 De Zaderij Coöperatie U.A. | Emmeloord
 Dijkgatshoeve, Raphaelstichting | Wieringerwerf
 Eureko Fruit BV | Helenaveen
 Firma Nieuw Bromo van Tilburg Waddenmax | Hornhuizen
 Fruitteeltbedrijf De Boomgaard / Brofruit Afzetcombin. | Zeeland N
 Fruitteeltbedrijf De Ring | Oud Sabbinge
 Fruitweelde BV | Ingen
 Gaos | Swifterband
 Kaasboerderij Noorderlicht | Noordeloos
 Maatschap Nieuw Bonaventura | 's Gravendeel
 Maatschap Rombouts Hoeve Borteldonk | Dronten
 Mts Twisk | Dronten
 Novalishoeve | Den Hoorn
 Pluimveebedrijf Boerveenshof | Gasselternijveen N
 Ridammerhoeve | Amstelveen
 Saanen Hof | Heeze
 Sprankenhof | Udenhout N
 Tuinbouwbedrijf FJJ de Koning BV | Tinte N
 Warmonderhofstede | Dronten
 Wijngaard Dassemsus | Chaam
 Wilhelminahoeve vof | St Philipsland N
 Zorgboerderij Naoverhoeve | Echten
 Zuiver | Buurse

Biodynamische organisaties

WAKKER WORDEN NA 100 JAAR

'In sprookjes worden mensen wel eens wakker na 100 jaar', zei Demeter directeur Bert van Ruitenbeek in zijn welkomswoord op het congres ter ere van 100 jaar biodynamisch op 20 november 2024. BD biedt vele voordelen voor mens en milieu, zegt de wetenschap. Waar blijft de doorbraak?

Het 100-jarig bestaan van de biodynamische landbouw is in 2024 door de BD-beweging groots gevierd met het BD-Feest van de Eeuw, een congres met Vandana Shiva, tal van publieksactiviteiten en een special van Demeter Magazine, zoals in de Demeter Monitor van vorig jaar al was te lezen. Het feestjaar werd in november afgesloten met een wetenschappelijk congres in Antropia in Driebergen, georganiseerd door Stichting Demeter in nauwe samenwerking met het Louis Bolk Instituut, onderzoekers van de Universiteiten van Kassel, Utrecht en boeren. Er was een grote opkomst van 230 boeren, wetenschappers, beleidsmakers, journalisten en andere belangstellenden.

BD werkt

Dr. Jürgen Fritz, onderzoeker aan de Universiteit uit Kassel, liet zien dat biodynamisch gewoon werkt: uit wetenschappelijk onderzoek blijkt dat de spuit-preparaten positieve effecten hebben op het microbiom van de bodem en op de bodemstructuur. Het Zwitserse FIBL deed 45 jaar vergelijkend veldonderzoek tussen gangbare, biologische en biodynamische teelten. Hieruit blijkt dat biodynamisch beter scoort op het gebied van bodemvruchtbaarheid, biodiversiteit, klimaat en voedingswaarde. De kunstmest-teelten hebben hogere opbrengsten, maar het verschil is in de loop der jaren, zeker bij weers-extremen, kleiner geworden vanwege de betere bodemstructuur bij bio en BD.

Arbeidsvreugde

Hoe wil de sector de volgende 100 jaar in? Die vraag stond centraal in het onderzoek van het Louis Bolk Instituut (LBI). Via een vragenlijst, focusgroepen en interviews zijn 95 biodynamische boeren gevraagd naar wat hen drijft en inspireert, welke uitdagingen ze ervaren en wat hun dromen en ambities zijn. Opvallend is dat 68% 'arbeidsvreugde en voldoening' noemde als drijfveer om voor BD te kiezen. Slechts 13% gaf aan wel eens na te denken over stoppen van het bedrijf, wat zeker gezien de huidige context voor boeren in Nederland een opvallend positief cijfer is. Gevraagd naar hun ambities staat met stip op

Van de boeren noemt 68% 'arbeidsvreugde en voldoening' als drijfveer om voor BD te kiezen

nummer 1: koploper en inspirator zijn voor de landbouwsector. Als tweede volgt: vergroten van het marktaandeel van Demeter in Nederland. De grootste uitdagingen die boeren ervaren zijn: de gevolgen van klimaatverandering voor de bedrijfsvoering; financiële haalbaarheid; opvolging vinden; knellende regelgeving; en doorontwikkeling van Demeterrichtlijnen.

Innovatie vanuit samenhang

Ellen Winkel vertelde op het congres over de geschiedenis van 100 jaar BD en met hoeveel passie boeren de beweging hebben opgebouwd. Werkend vanuit een samenhangende visie, hebben BD-pioniers ook inspiratie geboden aan veranderaars die het milieubewustzijn sterk hebben beïnvloed. Zo speelden twee biodynamische tuinders een belangrijke rol bij de totstandkoming van het boek *Silent Spring* door Rachel Carson in 1962. En de Kabouter-beweging werd eind zestiger jaren geboren op BD-boerderij Loverendale. Ook vandaag de dag

Dagvoorzitter Bert van Ruitenbeek nodigde het publiek van het Demeter congres uit zich voor te stellen dat we deze dag - samen - een nieuwe landbouwmethode ontdekken, zonder stikstofoverschot en pesticiden; landbouw die het leven draagt en doorgeeft aan volgende generaties. 'Zou het landelijk of zelfs wereldnieuws zijn?', vroeg hij zich af.

leidt de samenhangende visie tot innovatieve bedrijven. En zoals het LBI-onderzoek liet zien, is dat voor boeren een belangrijke ambitie: koploper en inspirator zijn; laten zien dat het kan, landbouw zonder stikstofprobleem, met een levende bodem en een biodivers land-schap.

Waar wachten we nog op?

Schreven de kranten na afloop van het congres over de opzienbarende resultaten van het wetenschappelijk onderzoek dat concludeert de biodynamisch veel voordelen heeft? Nee, geen landelijke media, alleen de vakpers. En ondanks alle publieksactiviteiten en extra communicatie was er geen stijging van het aantal boeren bij Demeter, van het aantal leden bij de Biodynamische Vereniging of van het aantal leerlingen bij Warmonderhof.

'Waar wachten we nog op om de omslag naar een chemievrije landbouw te maken?', is de vraag die Bert van Ruitenbeek in juli stelt in

een opiniestuk, en hij geeft zelf een deel van het antwoord: 'De agro-industriële lobby draait op volle toeren en probeert enerzijds de toenemende onrust over de risico's van landbouwgif te bagatelliseren en anderzijds de angst aan te jagen dat biologische landbouw een luxe is die we ons niet kunnen permitteren en zal leiden tot voedseltekorten. (...) Maar voedselzekerheid bestaat alleen binnen ecologische grenzen. Gezonde toekomstbestendige landbouw gaat over het herstellen van verbindingen met de bodem, de lokale flora en fauna, de mensen in de omgeving.'

Mensen voelen zich tot een dergelijke landbouw aangetrokken, blijkt wel uit het feit dat er jaarlijks een miljoen bezoekers komen op biodynamische boerderijen (zie pag 14). Hoe kunnen we ervoor zorgen dat deze bezoekers echt een verbinding aangaan met de biodynamische beweging en meer Demeter producten gaan kopen? Voor de komende jaren is het dé uitdaging om een taal te vinden die hen aanspreekt.

Stichting Demeter EEN MILJOEN BEZOEKERS

Met jaarlijks een miljoen bezoekers hebben Demeter boerderijen een grote aantrekkingskracht. Ondertussen timmert Stichting Demeter aan het fundament van de biodynamische beweging. Impuls

Demeter communicatie

Biodynamische boerderijen ontvangen gezamenlijk maar liefst een miljoen bezoekers per jaar, blijkt uit een inventarisatie van Stichting Demeter (het gaat niet om unieke bezoekers). Grote publiekstrekkeners zijn Ridammerhoeve, Fruittuin van West, Novalishoeve, Genneper Hoeve, Veld en Beek, Loverendale en Stadsboerderij Almere. Vanuit boeren is de wens uitgesproken meer te werken aan het stimuleren van de Demeter afzet en daarom heeft Stichting Demeter een marketinggroep in het leven geroepen. Deze ziet kansen om zich met gerichte communicatie op de vele boerderijbezoekers te richten. Het eerste resultaat hiervan is het project ONTMOET JE KOEROE met kunstenaar Esmé Calis, dat mensen uitnodigt met andere ogen naar koeien te kijken, en via de koeien naar de gehele landbouw.

Demeter communicatie staat ook centraal tijdens de Demeter weken die Stichting Demeter en de Bio Winkel Vereniging jaarlijks in de eerste helft van oktober organiseren in de biologische speciaalzaken met extra info via de socials en banners, schapkaarten en speciale aanbiedingen in de winkels.

Kennis en inspiratie

Na het bruisende jubileumjaar 2024 met de viering van 100 jaar BD, waar Stichting Demeter heel veel energie in heeft gestoken (zie pag 12), is 2025 een rustiger jaar. In januari heeft Demeter een bijdrage geleverd aan de Winterwebinars, geïnitieerd door de BioAcademy na het wegvallen van de jaarlijkse BioBeurs. Stichting Demeter heeft hier zorggedragen voor 'De Boerentroonrede', uitgesproken door Gerlof Pronk en Jaap Gorter, boer en zorgcoördinator van de

Stadsboerderij Almere is een van de 'bezoekboerderijen' met jaarlijks 60.000 bezoekers. De wekelijkse, sfeervolle Boerenmarkt op het erf trekt mensen uit de wijde omgeving

Noaberhoeve in Echten. Andere bijdragen aan de Winterwebinars waren workshops over 'Doorschakelen naar Demeter' en over 'Biodynamisch: Impact op bodem, klimaat en gezondheid'.

De cursus Doorschakelen naar Demeter ging begin '25 niet door vanwege gebrek aan belangstelling. In plaats daarvan is een nieuwe trainingsgroep opgestart voor de jonge generatie opvolgers op bestaande BD-bedrijven. Acht jonge boeren doen mee en leren meer over specifieke BD-aspecten.

Certificering

Hoewel de Demeter normen op hoofdlijnen vaststaan, wordt er voortdurend over aanpassingen of verduidelijkingen gesproken, in nauw overleg met Biodynamic Federation Demeter International. Zo is vorig jaar een paragraaf over verven van Demeter textiel toe-

gevoegd en waren er aanpassingen van stoffen die bij de verwerking mogen worden gebruikt. Dit jaar lopen er internationaal discussies over het versoepelen van de stikstofnorm en van het kopergebruik (wat in Nederlandse wettelijk verboden is). Nederland probeert deze versoepelingen tegen te houden.

Inspraak en belangenbehartiging

Op 28 februari was er een **bijeenkomst voor Demeter melkveehouders** en spelers uit de zuivelketen op de Stadsboerderij in Almere. Uit de hoge opkomst van 35 mensen bleek dat hier veel behoefte aan was. Veel aandacht was er voor het afmesten en verwaarden van stierkalveren, zodat die niet meer in het gangbare circuit terecht komen. Een initiatief van Poppe Braam (DID-IT) voor een gras gevoerd, biologisch en Demeter-gecertificeerd vleesproductieproces voor stierkalveren zou in de herfst van 2026 bedrijfsklaar kunnen zijn.

Sinds een deel van de Demeter melk verkocht wordt met Kalfjes-bijde-koe-logo, is de afzet fors gegroeid. Een deel van de aanwezigen zou het houden van kalfjes bij de koe voor alle Demeter melkveehouders willen verplichten, maar anderen vinden keuzevrijheid hierin belangrijk. Wel is er veel belangstelling voor intervisie rond het houden van kalfjes bij de koe.

Melkveehouders hebben Stichting Demeter ook verzocht in gesprek te gaan met het hoofdkantoor van Staatsbosbeheer over het pachtbeleid en over dat Demeter boeren per definitie natuurinclusief zijn, vanwege de 10%-biodiversiteitsnorm.

Vanwege de berichten over **PFAS in eieren** van hobbykippen, heeft Demeter een enquête gestuurd aan pluimveehouders die onder de hobbynorm van maximaal 250 kippen vallen. Bijna alle bedrijven die het hadden laten onderzoeken zaten onder de norm, op één bedrijf na. Stichting Demeter is betrokken bij een onderzoeksaanvraag van het Louis Bolk Instituut over de vraag of aanplant in de uitloop kan helpen om PFAS uit de bodem te onttrekken.

Samen met Biodynamic Federation Demeter International en andere partijen strijdt Stichting Demeter ervoor om de biologische keten **gentechvrij** te houden via lobby, deelname aan demonstraties in Brussel en door er meer bekendheid aan te geven. Ook werkt de stichting aan alternatieven door bijvoorbeeld mee te doen aan

de startbijeenkomst van de initiatiefgroep voor zaadvaste rassen. Demeter telers mogen (in tegenstelling tot biologische telers) geen rassen gebruiken waarbij CMS als veredelingstechniek is gebruikt. Om te voorkomen dat toch CMS-plantgoed bij Demeter telers terecht komt, is Stichting Demeter op bezoek geweest bij opkweekbedrijf Jongerius om hier aandacht voor te vragen.

En om aandacht te vragen voor de toenemende pesticidedruk heeft Demeter meegewerkt aan de organisatie van **PesticideVrijDag** op 11 april 2025. Biodynamisch teler Krispijn van den Dries sprak de demonstranten toe en vertelde dat gif niet nodig is om mooie groenten te kunnen oogsten.

Jaarcijfers

Voor het jubileumjaar had het bestuur een negatief resultaat ingecalculeerd om vanuit onze reserves meerdere grote activiteiten te kunnen co-financieren. Voor 2025 wordt ingezet op herstel van het evenwicht in kosten en baten.

Opbrengsten en kosten van Stichting Demeter in 2024 en 2023		
Opbrengsten	2024	2023
Bijdragen licentiehouders	462.367	471.183
Projectinkomsten	15.550	4.990
Overige baten	41.056	16.969
Totaal	518.973	493.142
Kosten		
Personele kosten	337.542	317.465
Huisvesting en overige kosten	45.638	49.228
Certificering	73.262	70.091
Promotie en voorlichting	40.897	34.119
Projecten	57.490	31.617
Negatief resultaat	-35.856	-9.378
Totaal	518.973	493.142

BD-Vereniging ONTMOETEN

Samen de bodem induiken en samen op ontdekkingstocht hoe je de Aarde als levend wezen kunt beleven.

De Klett-leesgroep in Noord-Nederland is diep de bodem in gedoken. Het is een van de zeven leesgroepen die het boek van Manfred Klett samen bestuderen in de winter van 2024-2025. Hoe ontwikkelt de bodem zich door het jaar heen, welke grondbewerkingen volgen elkaar op in de verschillende seizoenen, kunnen we de cyclus van het plantenleven meebelevan; van ontkiemen, naar bloei- en vruchtvorming, afsterven en dan de rustfase? Hoe verloopt het proces van humusopbouw en humusafbraak? Door het boerenwerk in het jaarritme te plaatsen begrijpen de deelnemende boeren beter wat ze doen. Het levert vragen op als ‘Waarom versterken we toch steeds de lente in de tuinbouw?’ en ‘mag de bodem niet rijpen?’. Het levert ook het inzicht dat bemesten het sluitstuk is van de bodemverbetering, na grondbewerking en vruchtwisseling.

De Klett-leesgroepen komen voort uit het initiatief van boer Tineke van den Berg om Klett’s levenswerk *Van agro-industrie naar landbouwkunst* naar het Nederlands te laten vertalen, waarbij Stichting Demeter alle boerenlicentiehouders een exemplaar cadeau deed in het kader van het 100-jarig jubileum. De Biodynamische Vereniging maakte de leesgroepen mogelijk door begeleiders en deelnemers voor de groepen te werven.

Ontmoetingen mogelijk maken krijgt veel aandacht binnen het werk van de BD-Vereniging, om inspiratie te bieden en daarmee perspectief voor mens en Aarde. Zoals in de bijeenkomsten van de 11 intervisie- en themagroepen van boeren en imkers, die vanuit het programma van de BD-beroepsontwikkeling worden verzorgd en begeleid. En in de bijeenkomst voor vrijwilligers en medewerkers

Boer, burger en koe ontmoeten elkaar tijdens de Koe-monologen, zoals hier op de Fruittuin van West met boer Wil Sturkenboom

die begin december voor het eerst werd georganiseerd, en waar een blik op verleden en toekomst werd geworpen. Bij de winterconferenties in februari en maart 2025 over het thema ‘De Aarde als levend wezen’. Bij de Jaardag in juni. En tijdens het Biodyneren (de diners met rondleiding op de boerderij) en bij de Diermonologen (kijken door de ogen van een dier) op de boerderijen, activiteiten die na jubileumjaar 2024 blijven doorlopen. Activiteiten waarbij boer en consument elkaar beter leren kennen.

Kijk voor overige activiteiten op bdvereniging.nl. Jaarverslagen lees je via bdvereniging.nl/over-ons/beleid. Op de winterconferentie van 7 maart 2026 op Warmonderhof staat inspiratie uit het Klett-boek centraal.

Aantal leden van de Biodynamische Vereniging

Soort lidmaatschap	1/7/2022	1/7/2023	1/7/2024	1/7/2025
Basis- en jeugdleden	1513	1425	1437	1414
Beroepsleden	387	430	420	407
Totaal	1900	1855	1857	1821

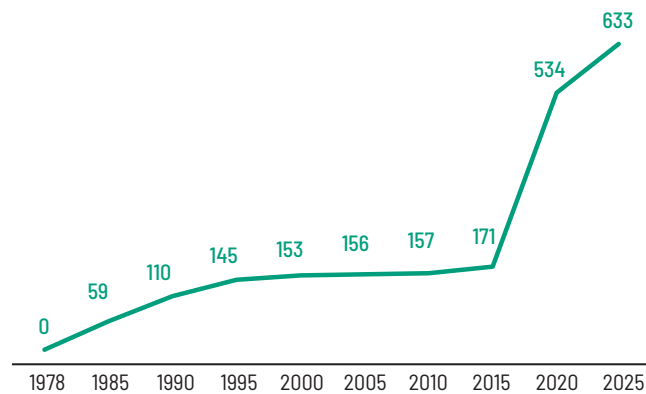
Aardpeer en BD Grondbeheer **GEZONDE AARDE, GEZONDE VOEDING EN GEZONDE ECONOMIE**

De enige weg vooruit is samen

Aardpeer en BD Grondbeheer hebben het afgelopen jaar de eerste stappen gezet om hun secretariaat, rentmeesterschap, fondsenwerving en communicatie samen te voegen in één werkorganisatie. Met deze krachtenbundeling blijft de unieke identiteit van beide bewegingen bestaan.

Gaan voor je idealen

De geschiedenis heeft geleerd dat grote transitie van onderaf komen. Het afschaffen van apartheid, kiesrecht voor vrouwen, het homohuwelijk. Het zijn baanbrekende politieke veranderingen, die door druk vanuit de maatschappij zijn ingevoerd. De transitie in de landbouw zullen we ook vanaf onderen moeten aanjagen. Aardpeer en BD Grondbeheer jagen deze transitie aan door burgers en boeren met elkaar te verbinden. Hierbij gaat het niet om goed versus beter, biodynamisch versus biologisch, regeneratief versus gangbaar. Het gaat erom dat iedereen in de voedselketen staat voor zijn ideaal en stapjes zet richting natuur- en diervriendelijk.

De groei van BD Grondbeheer in hectare sinds haar oprichting in 1978, waarvan nu 144 hectare samen met Aardpeer wordt beheerd

Hoopvolle oplossingen

Dat natuurvriendelijke landbouw de toekomst heeft, laten de 33 pachters van Aardpeer en BD Grondbeheer met hun bedrijven zien. De hoopvolle oplossingen zijn heel divers. Zo voorziet boerderij Veld en Beek in Doorwerth en omgeving ruim drieduizend huishoudens van lokaal voedsel. Bio Brass (Zeewolde) streeft ernaar dat biologische voeding voor iedereen betaalbaar is en teelt bewust voor grote supermarkketens. Wat ook hoopvol stemt is dat een groeiend aantal jonge mensen opstaat met frisse ideeën voor natuurvriendelijke landbouw, zoals afgelopen jaar De Jonge Voedselbosboeren in Elst. Zij toveren een kaal grasland om tot een toekomstbestendig landbouwsysteem dat leeft.

Unieke donatie

Uniek is de grote gronddonatie van boer Jeroen van Steen. Op 21 juni 2025 heeft hij 19 hectare landbouwgrond in Zeewolde officieel aan BD Grondbeheer overgedragen, ter waarde van 4 miljoen euro. Het is de grootste donatie die BD Grondbeheer in haar bestaan (sinds 1978) heeft ontvangen. Jeroen's ideaal is het verdienmodel in de landbouw te transformeren naar een dienmodel. Om deze gronddonatie mogelijk te maken, moet er 300.000 euro afdragen worden aan de fiscus. Aardpeer en BD Grondbeheer zijn daarvoor een crowdfunding campagne gestart die inmiddels veel landelijke publiciteit heeft gekregen. Onder ander op Blue Monday via het NOS Journaal.

Jeroen van Steen

Warmonderhof TOEKOMSTGERICHT BEZIG ZIJN

Als opleider willen we toekomstgericht bezig zijn, om interessant te zijn en te blijven voor de nieuwe lichten boeren die moeten worden opgeleid. We zijn zoekende naar de manier waarop we nieuwe jongeren kunnen aanspreken voor de biodynamische landbouw. Daarom hebben we afgelopen jaar aan onze nieuwe koers gewerkt. Stakeholders uit alle hoeken werden benaderd voor een eerste inventarisatie. Daarbij vinden we het belangrijk, te vertrekken vanuit de waarden en uitgangspunten van de biodynamische landbouw.

Een bijzonder mooie opsteker dit jaar was de VIP-prijs voor het toekomstplan ‘Landschap van Koplopers’, voor de landerijen en erven van Stichting Warmonderhof. De prijs is een financiële bijdrage, die zal worden gebruikt om het ideale landschap rondom ons wonen-, werken- en lerencomplex vorm te geven. Er worden verbindingen gelegd met het omringende landschap en het dorp. Kavels en erven zullen opnieuw worden ingericht. Ook een agroforestry-pilot hoort hierbij.

Voor wat betreft haar BD-gedachtegoed staat de school voor een uitdaging. Afgelopen jaar zijn twee collega’s uit het onderwijsteam, Frens Schuring en Meindert Bruinsma, met pensioen gegaan. Zij waren warme BD-vertegenwoordigers en het is zoeken naar een manier hoe we dat gedachtegoed kunnen borgen in onze organisatie en ons onderwijs. Dat staat in het verlengde van onze taak om de opleiding zowel theoretisch als praktisch relevant te houden. We hebben afgelopen jaar een nieuwe BBL-opleiding geïntroduceerd die zich specifiek richt op de gemengde landbouw met veehouderij als accent, voor degenen die met dieren een bedrijf willen starten.

Een speciaal team heeft zich gebogen over het aanscherpen van het eindexamenproject van de opleiding tot bedrijfsleider, zodat die nog beter aansluit bij het werkveld. Ook zijn we bezig ons opleidingsaanbod af te stemmen op de zich ontwikkelende beroepspraktijk. Veel BD-bedrijven creëren interessante verdienmodel-

len door waarde aan hun producten toe te voegen via verwerking, ketenverkorting en verbreding. We willen ook opleidingen in deze richtingen gaan aanbieden, en we verkenden afgelopen jaar de mogelijkheden daartoe. Op het eigen erf van Warmonderhof staan een nieuwe verwerkingsruimte en een nieuwe winkelruimte op stapel. Studenten kunnen hier praktijkervaring gaan opdoen. Met al deze ingrepen willen we onze studenten nog beter beroepsklaar maken voor hun toekomst als biologisch of biologisch-dynamisch boer of tuinder.

Warmonderhof is een samenwerkingsverband van Stichting Warmonderhof en Aeres MBO Dronten Warmonderhof. www.warmonderhof.nl

Studentenaantallen op Warmonderhof per 1 september

	2021-22	2022-23	2023-24	2024-25
Voltijd opleiding	108	99	88	81
Deeltijd opleiding	179	186	185	162
Totaal	287	285	273	243

Kraaybeekerhof Academie

ZORG VOOR HET LAND = ZORG VOOR JEZELF

In het afgelopen jaar is er weer veel in beweging gekomen. Onze Biodynamische cursussen, BD moestuinieren en BD Imker, waren wederom met goed gevulde groepen. De nieuwe opleidingen Vrouwenkracht en Praktische Kruidenopleiding maakten een veel belovende start, beiden volledig uitverkocht. Zij zullen in het komende jaar vervolg krijgen.

Helaas hebben we ook afscheid moeten nemen. In december van Jorna Kniese, studieleider van Natuurvoedingskunde. En in juni van Leonie Joosting Bunk. Zij is ruim dertien jaar lang studieleider van 'Begeleidingskunst in natuur en tuin' geweest. Zoals dat ook in de akkerbouw gebeurt, geven we dit veld de ontwikkelingsfase: rust.

Olga Belle heeft het stokje van Jorna Kniese overgenomen. Zij vertelt: "Na jaren een drukke praktijk te hebben gehad in natuurvoeding en natuurgeneeskunde, ging ik steeds meer lesgeven in mijn vakgebied, onder meer op de Kraaybeekerhof Academie. Ik vind het fantastisch om te zien bij studenten dat zij meer regie over hun eigen gezondheid en welzijn leren nemen; iets dat zo logisch is, maar wat we helaas meestal niet meer leren van onze ouders of op school. Echt vitale voeding speelt daar een belangrijke rol bij, maar ook onze bredere omgeving en luisteren naar ons lichaam en naar waar we eigenlijk diep van binnen warm van worden, wat ons wérkelijk voedt. Wat ik zo bijzonder vind aan de Kraaybeekerhof, is dat je die verbinding overal voelt: zorg voor het land gaat parallel met zorg voor jezelf".

Toen zij gevraagd werd om het studieleiderschap voor Natuurvoedingskunde over te nemen, hoefde ze daar dan ook niet lang over na te denken: "Ik voel een grote drive om natuurvoeding en gezondheid op de kaart te blijven zetten. Om juist nu de diepgang die er in onze opleiding zit te laten zien, terwijl veel om ons heen vluchtiger lijkt te worden. Ik zeg vaak, dat we als natuurvoedingskundigen steeds meer gelijk krijgen: er is steeds meer onderbouwing uit wetenschappelijk onderzoek en landelijke adviezen die hierop aangepast worden. En dat is niet voor niets: we hebben altijd naar het bredere plaatje gekeken, zowel naar de mens als geheel als naar de samenhang tussen een gezonde aarde en vitale voeding. Dat mogen we blijven uitdragen!"

Studieleider Olga Belle: 'Ik vind het fantastisch om te zien bij studenten dat zij meer regie over hun eigen gezondheid en welzijn leren nemen.'

Deze **DEMETER MONITOR** is samengesteld door vijf organisaties die samenwerken aan de ontwikkeling van de biodynamische landbouw, ieder vanuit haar eigen kwaliteiten en focus. De intentie om steeds weer nieuwe stappen te zetten zorgt voor een sector met grote veranderkracht en vernieuwende initiatieven.

Stichting Demeter

Stichting Demeter verzorgt de certificatie en promotie van het Demeter keurmerk. Vanuit normen en richtlijnen die door Biodynamic Federation Demeter International worden bepaald, stelt ze voor Nederland en Vlaanderen interpretaties vast en laat de Demeter bedrijven hierop controleren. Zij bewaakt de betrouwbaarheid van het keurmerk en werkt aan de bekendheid ervan. [Diederichslaan 25d | 3971 PA Driebergen | stichtingdemeter.nl | demeter.be](#)

Vereniging voor
Biologisch-Dynamische
Landbouw en Voeding

Biodynamische Vereniging

De Vereniging voor Biologisch-Dynamische Landbouw en Voeding werkt sinds 1937 aan een vruchtbare aarde, vitale voeding en een fraai landschap. Burgers, boeren en andere mensen die in de BD werken en ontmoeten elkaar bij bedrijfsbezoeken, conferenties, jaardagen en via BD-beroepsontwikkeling. [Diederichslaan 25c | 3971 PA Driebergen | bdvereniging.nl](#)

Aardpeer en BD Grondbeheer

Natuurvriendelijke landbouwgrond in goede handen over de generaties heen. Dat is waar Aardpeer en BD Grondbeheer voor staan. Met geld van schenkingen, legaten en obligaties verwerft de ANBI-stichting BD Grondbeheer landbouwgrond en verpacht die aan natuurvriendelijk werkende boeren en tuinders. [Diederichslaan 25 | 3971 PA Driebergen | bdgrondbeheer.nl | aardpeer.nl](#)

Warmonderhof

Warmonderhof is een opleidingscollectief voor biodynamische landbouw, gevormd door Aeres MBO Dronten Warmonderhof en Stichting Warmonderhof. Samen bieden ze een BD-landbouwopleiding aan in de vorm van wonen, werken, leren; een opleiding voor jongeren en een voor volwassenen. [Wisentweg 10 | 8251 PC Dronten | warmonderhof.nl](#)

Kraaybeekerhof

Kraaybeekerhof

Kraaybeekerhof Academie, gevestigd op Landgoed Kraaybeekerhof, is een opleiding- en cursuscentrum dat zich richt op bewustzijn over aarde, voeding en gezondheid. De tuinen van Kraaybeekerhof bieden zelfoogstabonnementen aan en betrekken de lokale community bij de voedselproductie met respect voor de omgeving. [Diederichslaan 25 | 3971 PA Driebergen | kraaybeekerhof.nl](#)